

DĖL VAIKŲ KIŠENPINIGIŲ PRAKTIKOS

2006-08-19

Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba, siekdama išsiaiškinti, kaip vaikų globos įstaigose augantys vaikai ruošiami savarankiškam gyvenimui, mokomi suprasti pinigų vertę, atliko situacijos analizę apie vaikų globos institucijose susiklosčiusią kišenpinigių skyrimo vaikams praktiką.

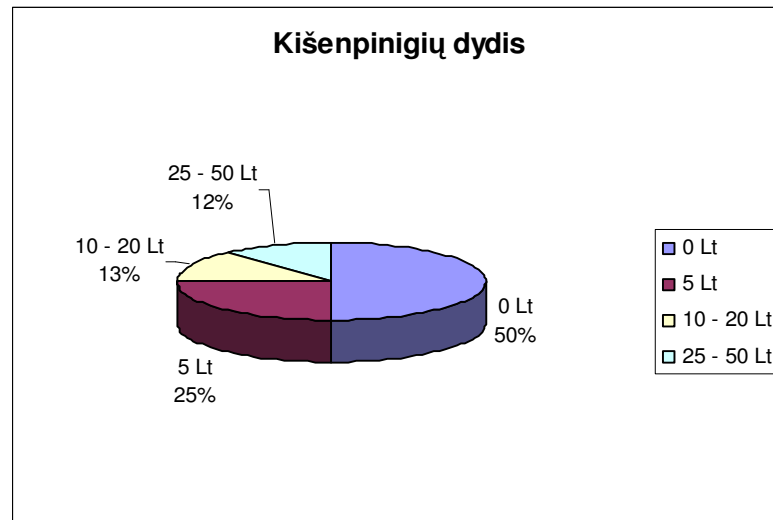
Bendrieji valstybės ir savivaldybių vaikų globos nuostatai numato, kad vienas iš vaikų globos namų uždavinių yra rengti globojamą vaiką savarankiškam gyvenimui ir integracijai visuomenėje ir kaip vieną iš priemonių nurodo, kad „globos namai **turi teisę** kiekvieną mėnesį nepilnamečiui nuo 14 iki 18 metų papildomai skirti 0,4 MGL smulkioms išlaidoms ir teikti kitą finansinę bei materialinę paramą“ (Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2005 m. kovo 3 d. įsakymo Nr. A1-68 „Dėl bendrųjų valstybės ir savivaldybių vaikų globos namų nuostatų patvirtinimo“ 3 punktas).

Tarnyba kreipėsi į 70 Lietuvos vaikų globos institucijų, kuriose auga 14 metų ir vyresni vaikai, buvo pateikti klausimai, ar globos namuose esantys vaikai gauna kišenpinigius, kokia tvarka ir kam jie skiriami, kokia numatyta mėnesinė kišenpinigių suma vienam vaikui, koku būdu ir kam juos vaikai išleidžia. Į pateiktus klausimus atsakė 60 vaikų globos institucijų iš 70.

Ištyrus gautą informaciją ir apibendrinus pateiktus 60 vaikų globos institucijų duomenis, nustatyta:

1. Kišenpinigius 14-18 metų vaikams skiria apie 50 % – t.y. 30 iš 60 atsakiusių vaikų globos institucijų. Vidutiniškai vienam iš apklausoje dalyvavusių globos institucijų vaikui nuo 14 metų per mėnesį tenka 14 Lt. kišenpinigių.

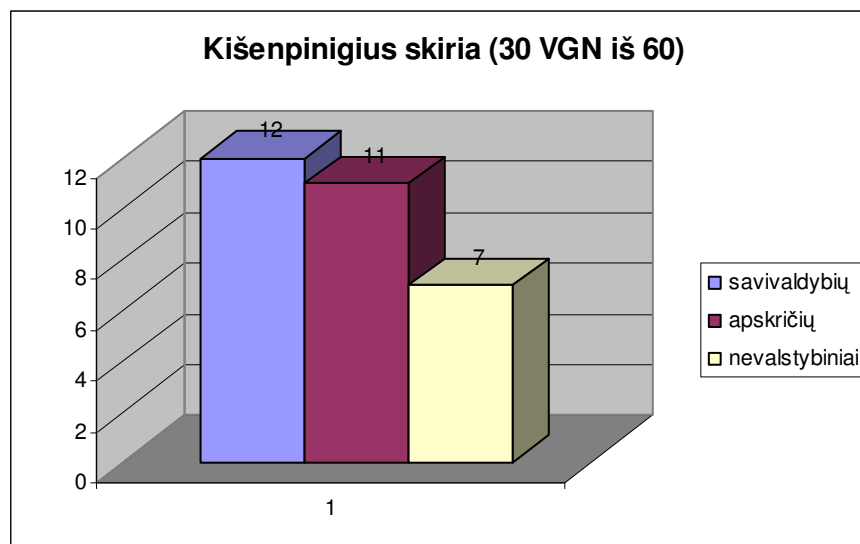
Gaunamos sumos dydis svyruoja nuo 5 iki 50 Lt. mėnesiui, priklausomai nuo to, kas yra įstaigos steigėjas, kokie rėmėjai. Iš 60 atsakiusių vaikų globos institucijų vaikų, gaunančių kišenpinigius, skaičius ir kišenpinigių sumos dydis procentais pasiskirstęs taip (1 lentelė):

1 lentelė. Kišenpinigių dydis

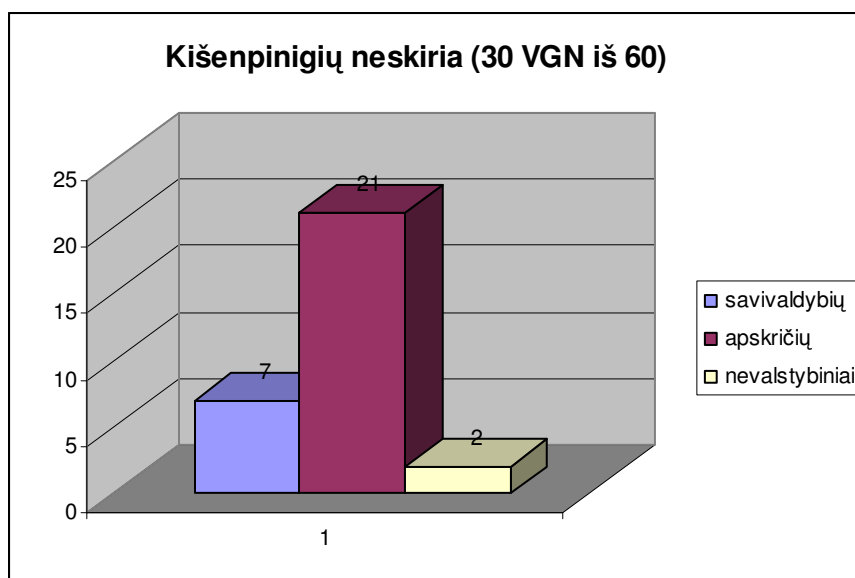
Iš pateiktų duomenų galima spręsti, kad 50 % vaikų kišenpinigių negauna, 25 % gauna 5 Lt., 13 % – nuo 10 iki 20 Lt. ir 12 % – nuo 25 iki 50 Lt. kišenpinigių per mėnesį.

Pastebėta, kad nevalstybiniai ir savivaldybių vaikų globos namai kišenpinigius vaikams skiria dažniau nei apskrities vaikų globos namai. Iš 19 atsakusių savivaldybių vaikų globos namų kišenpinigius skiria 12, iš 9 nevalstybinių vaikų globos namų kišenpinigius skiria 7 ir iš 32 apskričių vaikų globos namų vaikams kišenpinigius skiria 11 (2 lentelė):

2 lentelė. Kišenpinigius skiriančios institucijos

Kišenpinigių visai neskiria 2 nevalstybiniai, 7 savivaldybių ir 21 apskričių vaikų globos namai iš atsakymus pateikusių 9 nevalstybinių, 19 savivaldybių ir 32 apskrities įstaigų (3 lentelė):

3 lentelė. Kišėnėpinigė neskiriančios institucijos

Vilniaus, Utenos ir Panevėžio apskrityse yra po 5-6 vaikų globos institucijas, Telšių, Šiaulių, Klaipėdos apskrityse po 1-2 institucijas kas mėnesį skiriančias kišėnėpinigius vaikams. Mūsų turimais duomenimis, Alytaus apskrities vaikų globos institucijose kišėnėpinigiai vaikams apskritai nemokami.

2. Vaikų globos institucijos, vykdydamos savo veiklą, vadovaujasi vaikų globos namų nuostatais ir kitais teisės aktais. Bendruosiuose valstybės ir savivaldybių vaikų globos namų nuostatuose nurodyta, kad vaikų globos namai turi teisę skirti vaikams kišėnėpinigius. Dauguma tyrime dalyvavusių vaikų globos institucijų nurodė, kad jų nuostatuose taip pat yra įtrauktas punktas dėl vaikų kišėnėpinigė skyrimo. Ignalinos rajono savivaldybės N. Daugėlišio vaikų globos namai, Zarasų vaikų globos namai ir Kretingos socialinių paslaugų centras pažymėjo, kad jų nuostatuose punktas dėl kišėnėpinigė mokėjimo globos namuose gyvenantiems vaikams nėra įtrauktas, todėl vaikams kišėnėpinigiai nėra mokami.

3. Pusė vaikų globos įstaigų į klausimą, kokia tvarka skiria kišėnėpinigius, neatsakė. Iš pateikusių atsakymą, dauguma nurodė, kad kišėnėpinigius moka pagal vaikų globos namų administracijos nustatytą tvarką ir vardinius vaikų sąrašus. Dažniausiai vaikas, gaudamas kišėnėpinigius, pasirašo žiniaraštyje ir pasiima juos grynais. Vilniaus 3-ieji vaikų globos namai, „SOS vaikai“, VšĮ „Marijampolės vaiko tėviškės namai“, Lietuvos katalikių moterų sąjungos vaikų ir jaunimo paramos centras, Grūzių vaikų globos namai, vaikų globos namai „Nykštukas“ Kauno savivaldybės globos namai, Pajūrio vaikų globos namai pažymėjo, kad turi patvirtintą kišėnėpinigė skyrimo tvarką.

4. Kišenpinigiai vaikams dažniausiai mokami kaip paskatinimas už gerą elgesį, vaikų globos namų vidaus taisyklių laikymąsi, pastangas mokytis, gerus darbus. Ir priešingai – kišenpinigiai nemokami arba mokama mažiau už nustatytos drausmės nesilaikymą, neigiamus pažymius, netikslingą gautų kišenpinigių panaudojimą cigarečių ar alkoholio pirkimui. Tokią praktiką naudoja Lietuvos katalikių moterų sąjungos vaikų ir jaunimo paramos centras, Kauno vaikų globos namai „Atžalynas“, VšĮ „Marijampolės vaiko tėviškės namai“, Pajūrio vaikų globos namai ir kt.

„Marijampolės vaiko tėviškės namai“ vaikams nuo penktos klasės skiria po 20 Lt. kišenpinigių kas mėnesį. Už pamokų nelankymą, namų darbų nedarymą kišenpinigiai sumažinami 5 Lt., už rūkymą ir alkoholio vartojimą taip pat 5 Lt., už nesirūpinimą asmens higiena, aplinkos teršimą, niokojimą, keikimąsi, melavimą kišenpinigių mėnesinė suma sumažinama 10 Lt. Kišenpinigiai visai nemokami, jei vaikas sunkiai nusižengia – padaro vagystę, smurtauja ir kt.

„SOS vaikų“ globos įstaigoje kišenpinigiai skiriami tik tada, jei vaikas nepažeidė kišenpinigių skyrimo taisyklių: nepraleido pamokų be pateisinamos priežasties, laiku grįžo namo, nerūkė, nesikeikė, nesimušė su kitais vaikais, globos namų darbuotojai neturėjo nusiskundimų dėl vaikų elgesio. Panaši praktika yra Grūzių, Vilniaus 3-iuose ir kt. vaikų globos namuose. Kauno savivaldybės vaikų globos namai nurodė, kad vaiko, kurio elgesys buvo nepatenkinamas, kišenpinigius perveda į asmeninę vaiko sąskaitą, kuria jis gali pasinaudoti ateityje padaręs pažangą, parodęs teigiamus elgesio pokyčius. Sustabdžius kišenpinigių mokėjimą, vaikui yra skiriamas ypatingas dėmesys, aiškinant pinigų panaudojimo paskirtį, jis yra stebimas ir situacijai pasikeitus išmoka vėl mokama jam asmeniškai.

Keletas įstaigų vadovų nurodė, kad, jų manymu, vaikams kišenpinigius skirti nėra tikslinga ir nereikia, nes jie išleidžiami smulkmenoms ir jokių konkrečių daiktų neįsigyjama, dėl kišenpinigių konfliktuojama tarpusavyje ir pan.

5. Visų vaikų namų globotiniai gautus kišenpinigius naudoja panašioms tikslams: mažesnieji perka saldumynus, žaislus, vyresnieji – kosmetiką, papildomas asmeninės higienos priemones, papuošalus, gražesnius rūbus ir avalynę, mobiliuosius telefonus ar papildymo korteles, kompaktinius diskus, išleidžia pramogoms. Nemažai vaikų globos institucijų paminėjo, kad vaikai neretai gautus kišenpinigius panaudoja žalingiems dalykams – cigaretėms ir alkoholiui įsigyti.

Didžioji dalis vaikų nuo 14 metų kišenpinigius gali išleisti savo nuožiūra pagal poreikius, pasitardami su auklėtojais, pedagogais ar socialiniais darbuotojais. Kai kuriose įstaigose, pvz., Utenos, Antazavės, Pajūrio vaikų globos namuose vaikų kišenpinigių panaudojimą kontroliuoja

auklėtojai, vaikai kartu su jais planuoja išlaidas ir eina į parduotuves apsipirkti arba nusipirkę patys turi pateikti pirkinių čekius, žymėtis savo pajamas ir išlaidas užrašų knygutėje. Tokiu būdu vaikai skatinami planuoti išlaidas, numatyti, ką pirks ir susitaupyti brangesniam pirkiniui. Vilnius „Šaltinio“ pagrindinė mokykla, siekdama, kad vaikai tikslingai išleistų gautus pinigus, bendradarbiauja su socialinės tarnystės savanoriais, kurie kalbasi su vaikais apie tai, kaip elgtis su pinigais, kartu su jais eina į parduotuves. Antazavės vaikų globos namuose vaikai su auklėtojais kiekvieną kartą aptaria, kaip tikslingiau panaudoti gautus kišenpinigius, mokomi rinktis prekes, ką nors nusipirkę kartu su auklėtoja apsvarsto, ar tikslingai panaudojo gautus pinigus. Vieni pinigus taupo stambesniam daiktui, kiti išleidžia smulkmenoms. Pinigų judėjimas registruojamas šeimynose esančiuose sąsiuvinuose. Kiekvienas, gaunantis pinigus, žino, kiek yra jo „sąskaitoje“ ir bet kada gali pasiimti grynujų pinigų, gavęs auklėtojos leidimą.

Pajūrio vaikų globos namuose vaikai, norėdami įsigyti stambesnę prekę, konsultuojasi su auklėtojais, jei prekę nori įsigyti iš fizinio asmens, auklėtoja privalo atstovauti nepilnamečiui, įvertinti prekės kokybę, reikalauti, kad pardavėjas pateiktų prekės garantinius raštus, dokumentus, padeda vaikui vesti derybas su pardavėju, surašo prekės įsigijimo aktą. Jei vaikai prasižengia ir negauna numatytų kišenpinigių, sutaupyta suma skiriama visų vaikų skatinimui už pavyzdinę veiklą, gerą elgesį, gerą mokymąsi.

Yra institucijų, kuriose kišenpinigiai skiriami tik tikslinėms išlaidoms – pvz., duodami tik tiems, kurie važinėja į mokyklas, sporto mokyklas, mokyklos ar klasės renginiams, ekskursijoms arba konkrečiam daiktui nusipirkti. Keletas iš jų kišenpinigius skiria tik profesinėse ar aukštosiose mokyklose besimokantiems vaikams.

6. 50 % atsakymus pateikusių globos institucijų atsakė, kad kišenpinigių vaikams iš vis neskiria dėl lėšų trūkumo. Daugumos įstaigų nuostatuose yra numatyta, kad jos turi teisę skirti kišenpinigius vaikams, tačiau formuojant įstaigų biudžetą, lėšos kišenpinigiams nėra numatomos, nes vaikų globos institucijų finansavimas yra nepakankamas. Savivaldybių vaikų globos institucijoms dauguma savivaldybių papildomų lėšų neskiria, apskrities vaikų globos namai taip pat negauna papildomo finansavimo, kad galėtų skirti vaikams kišenpinigius arba juos skirti didesnius. Nevyriausybiniai globos namai dažniausiai skiria vaikams kišenpinigius iš papildomų rėmėjų lėšų. Taip pat keletas ir valstybinių įstaigų nurodė, kad kišenpinigius vaikams skiria ne iš valstybės lėšų, bet iš papildomų nevalstybinių fondų ar rėmėjų. Pvz., Vilniaus „Šaltinio“ pagrindinė mokykla bendradarbiauja su visuomenine organizacija, kuri skiria vaikams kišenpinigius. Šakių, Tauragės vaikų globos namai kišenpinigiams lėšas gauna iš nevalstybinių organizacijų paramos fondų, bendradarbiauja su vietinės bendruomenės verslininkais.

7. Obelių, Aulelių, Utenos vaikų globos namai, Marijampolės apskrities vaikų globos namai, Utenos socialinės paramos ir ugdymo centras, Kauno savivaldybės vaikų globos namai nurodė, kad skirdami kišenpinigius vaikams, vadovaujasi ne Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2005 m. kovo 3 d. įsakymu Nr. A1-68, o Lietuvos Respublikos Kultūros ir švietimo ministerijos 1993-10-11 raštu Nr.71-62, Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos 1993-10-15 raštu Nr. 04 -18 ar apskrities viršininko administracijos įsakymais, kuriais remiantis kiekvienam vaikui asmeninėms išlaidoms mokama po 5 Lt. per mėnesį.

Išvados:

1. Apibendrinę gautus duomenis, matome, kad tik 30 iš 60 vaikų globos institucijų, kuriuose auga 14 metų ir vyresni vaikai, skiria kišenpinigius, kitos institucijos kišenpinigių vaikams neskiria visai.
2. Keleto vaikų globos institucijų nuostatuose nėra numatyta galimybė skirti vaikams kišenpinigius.
3. Dauguma vaikų globos institucijų kišenpinigius vaikams skiria pagal numatytą tvarką, vadovaudamiesi paskatinimo/nuobaudų sistema, kuri skatina vaikus nedaryti nusižengimų, laikytis tvarkos ir socialiai priimtino elgesio normų, tačiau yra nemažai vaikų globos institucijų, kurios nenurodė, kad skirdamos kišenpinigius vadovaujasi įstaigos vadovo patvirtinta tvarka.
4. Yra vaikų globos namų, kurie kišenpinigius skiria tik tikslinėms išlaidoms – kanceliarinėms prekėms, kelionėms, renginiams ir pan., dėl to vaikai neturi pinigų smulkioms asmeninėms išlaidoms ir galimybės ugdyti gebėjimų planuoti, mokytis kaip ir kur išleis gautus pinigus, negali ruošti savarankiškam suaugusio žmogaus gyvenimui.
5. Vaikų globos įstaigos, kišenpinigius skiriančios tik tiems vaikams, kurie važinėja į sporto, muzikos mokyklas, ekskursijas ar mokosi profesinėse mokyklose, diskriminuoja likusius vaikus, kurie nedalyvaudami tokioje veikloje turi mažiau galimybių socializuotis ir mokytis disponuoti pinigais.
6. Vidutinė mėnesinė kišenpinigių suma vienam vaikui 14 Lt. Net 15 įstaigų iš 60 nurodė, kad gali skirti tik 5 Lt. per mėnesį vienam vaikui. Tokia suma nėra pakankama, kad vaikas galėtų pasiruošti savarankiškam gyvenimui ir išmoktų tinkamai elgtis su pinigais, planuoti savo biudžetą.
7. Kišenpinigius vaikai dažniausiai išleidžia smulkiems pirkiniams, kai kurie taupo stambesniems, tačiau pasitaiko atvejų, kad dėl nepakankamo aiškinamojo darbo, sąmoningumo ugdymo ir priežiūros, vaikai gautus pinigus panaudoja žalingiems dalykams – cigaretėms, alkoholiui.

Atlikus analizę, nuspręsta:

1. Informuoti Socialinės apsaugos ir darbo ministeriją, Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigą, savivaldybių Vaiko teisių apsaugos tarnybas apie susiklosčiusią kišenpinigių skyrimo praktiką vaikų globos institucijose.
2. Pateikti vaikų globos institucijoms ir jų steigėjams rekomendacijas ir pasiūlymus dėl vaikų kišenpinigių praktikos.
3. 2007 metų pradžioje atlikti išsamų tyrimą visose vaikų globos institucijose apie lėšų smulkioms išlaidoms (kišenpinigiams) skyrimo praktiką vaikams.

Rekomendacijos ir pasiūlymai.

1. Remdamiesi išdėstytomis išvadomis, siūlome Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai, ruošiant Vaiko globos (rūpybos) sistemos reorganizavimo strategiją, atkreipti dėmesį, kad vaikų globos institucijos privalo siekti gerinti vaikų socializaciją, sudaryti sąlygas globojamam vaikui pasiruošti savarankiškam gyvenimui visuomenėje ir vienu iš strategijos punktų numatyti privalomą kišenpinigių skyrimą institucijoje globojamiems vaikams.
2. Remdamiesi Bendraisiais valstybės ir savivaldybių vaikų globos namų nuostatais, vaikų globos institucijų steigėjams rekomenduojame atkreipti dėmesį į šių institucijų nuostatus ir papildyti juos įtraukiant punktą: „globos namai turi teisę kiekvieną mėnesį nepilnamečiui nuo 14 iki 18 metų papildomai skirti 0,4 MGL smulkioms išlaidoms ir teikti kitą finansinę bei materialinę paramą“:
 - 2.1. Formuojant vaikų globos institucijos biudžetą, atskiroje grafoje numatyti ir skirti tikslines vaikų kišenpinigiams skirtas lėšas, kurių kitoms reikmėms nebūtų galima panaudoti;
 - 2.2. Vaikų globos institucijų vadovams nustatyti kišenpinigių skyrimo vaikams vaikų globos institucijoje tvarką.
3. Vaikų globos institucijų administracijoms užtikrinti vaikų globos namų auklėtinių socialinių įgūdžių ir savarankiškumo ugdymą ir, kaip vieną iš priemonių, numatyti, kad visiems vaikams būtų skiriami kišenpinigiai ne tikslinėms, o asmeninėms išlaidoms, kad vaikai turėtų galimybę išmokti elgtis su pinigais – planuoti išlaidas, taupyti, rinktis prekes.
4. Vaikų globos institucijoms dėl netinkamo vaiko elgesio neišmokėtus jam skirtus kišenpinigius kaupti asmeninėje vaiko sąskaitoje, kuria jis galėtų pasinaudoti ateityje.
5. Vaikų globos institucijoms ieškoti rėmėjų, kurie galėtų papildomai skirti lėšų vaikų kišenpinigiams.

6. Vaikų globos institucijoms, bendradarbiaujant su steigėjais, darbo biržomis, rėmėjais, ieškoti būdų, kaip vasaros atostogų metu vaikai galėtų užsidirbti papildomų lėšų asmeninems išlaidoms.

Jūratė Paugienė, 213 97 82; El. p. juratep@ivaikinimas.lt
